

Margareth Sandvik og Marit Spurkland: *Lær meg norsk før skolestart! Språkstimulering og dokumentasjon i den flerkulturelle barnehagen*. Cappelen Akademisk Forlag 2009.

Av Marit Gjervan

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)

Lær meg norsk før skolestart! og *Språkpermen* er en fagbok og et kartleggingsverktøy som mange førskolelærere har ventet på. Mange barnehagefolk har hørt om prosjektet *Lær meg norsk før skolestart!* som har vært gjennomført i Bjerke bydel i Oslo fra 2001 til 2006, i samarbeid med bokens forfattere Sandvik og Spurkland fra Høgskolen i Oslo. Kartlegging av barns språklige ferdigheter, og flerspråklige barn i særdeleshet, har de siste årene blitt en utbredt praksis i norske barnehager. Mange kommuner pålegger barnehagene å gjennomføre kartlegging, og ifølge Rambølls rapport om *Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene* (2008) har over 90 % av alle kommuner tiltak for kartlegging av barns språk. Når vi samtidig vet at mange barnehager er spesielt opptatt av å kartlegge flerspråklige barns (norsk)språklige kompetanse, er det viktig at det utvikles materiell som er spesielt tilpasset disse barna.

Det første som slår meg når jeg sitter med denne boka i hendene, er hovedtittelen og omslagsdesignet. Tittelen *Lær meg norsk før skolestart!* lyser mot meg med tykke røde bokstaver. Hele omslaget er dekket av et foto av en jente i barnehagealder. Jenta har mørkt, brunt hår, brune øyne og gylden hudfarge. Hun holder seg foran munnen med en hennapyntet hånd og ser rett på meg. Jeg undrer meg over valget av dette omslagsbildet. Hvorfor holder hun seg for munnen? Jeg har møtt en del barnehageansatte som sier om minoritetsspråklige barn som ikke snakker norsk at ”de har ikke språk” eller ”han snakker ikke”. Barnas morsmål gis da ingen gyldighet i barnehagen. For meg gir dette omslagsbildet assosiasjoner til en slik tenkning om barn. Jeg syns tittelen kombinert med omslaget er uheldig. Jeg undrer meg på hvorfor forfatterne har valgt slik fordi jeg ikke syns dette står i forhold til innholdet i boka.

I *Lær meg norsk før skolestart!* presenterer forfatterne en metode for språkstimulering i barnehagen og kartleggingsverktøyet *Språkpermen*. Målet med boka er å formidle erfaringer fra prosjektet *Lær meg norsk før skolestart!* og å gi leseren råd og inspirasjon til å arbeide systematisk med språk og dokumentasjon i flerkulturelle barnehager. Forfatterne definerer

ikke hva de legger i begrepet ”flerkulturelle barnehager”, men jeg går ut fra at de her snakker om barnehager der det er både enspråklige og flerspråklige barn. Målgruppen for utgivelsen er førskolelærerstudenter, førskolelærere og andre som arbeider i barnehagen.

Boka er inndelt i tre deler. Den første delen omhandler barns flerspråklige utvikling. Her skiller forfatterne mellom *pragmatiske* og *grammatiske ferdigheter*. I grammatiske ferdigheter legger forfatterne at barnet bruker sine kunnskaper om lydene i språket og uttale av ulike ytringer, ordenes betydning og bruksmåter, hvordan ordene er organisert og ordenes bøyning og hvordan barnet setter sammen setninger (Sandvik og Spurkland 2009:26). I pragmatiske ferdigheter legger forfatterne det at barnet kan forstå og utføre ulike språklige handlinger, delta i samtaler og forstå tekster og selv være med på å skape sammenhengende tekster. Grammatiske og pragmatiske ferdigheter utvikles samtidig, og forfatterne er opptatt av at barnehagens personale skal ha fokus på å ”skape varierte språkbruks-situasjoner slik at barnet bruker språket til å utføre mange handlinger” (Ibid). Gjennom denne typen språkstimulering utvikler barnet også grammatiske ferdigheter. Barnets kommunikative kompetanse handler altså både om å kunne bruke språket i ulike situasjoner og grammatiske ferdigheter.

Sandvik og Spurkland tar utgangspunkt i et sosiokulturelt syn på læring og språkutvikling. De støtter seg på Vygotskys to sentrale begreper for læring; *den nærmeste utviklingssonen* og *stillaset*. For de ansatte i barnehagen innebærer dette at de må vite hvor barnet er i sin språkutvikling, og dermed støtte barnet i den videre utviklingen og legge forholdene til rette for at barnet får mulighet til å lykkes. Etter hvert trenger barnet mindre og mindre støtte fra de voksne. En slik tilnærming til læring og språkutvikling er viktig i møte med flerspråklige barn. Når den voksnes rolle som støtte i barnas språkutvikling står i fokus, blir barnehagene orientert mot å vurdere i flerspråklige barnehager, og ikke ha et for snevert fokus på hva det enkelte barnet kan og ikke kan. Samtidig tydeliggjør dette de voksnes rolle i møte med barna og avliver myten om at flerspråklige barn ”lærer norsk bare de møter norskspråklige barn i barnehagen”. Kvaliteten på det arbeidet pedagogene gjør for å fremme et godt språkmiljø blir viktig. Forfatterne setter også fingeren på noe viktig når de skriver at personalet i flerkulturelle barnehager må ”være bevisst at barna kan ha kompetanser som ikke er synlige for verken de voksne eller de andre barna” (Ibid:30). Også disse ulike kompetansene må kunne sees og utvikles i barnehagen. Her kunne jeg

ønsket meg mer utdyping om hvordan dette kan gjøres, fordi anerkjennelse av forskjellighet er så viktig for å skape rom for ulike identiteter og felle-skap, og for å motvirke diskriminering og marginalisering.

Bokens første del har et eget kapittel om utvikling av andrespråk. Forfatterne redegjør for ulike begreper som benyttes når det er snakk om flerspråklige barn: morsmål, førstespråk, andrespråk, minoritets- og majoritetsspråk. Boken tar for seg ulike aspekter ved flerspråklige barns utvikling og kommer inn på betydningen av tospråklige personale og samarbeid med barnas foreldre. Dette blir framhevet som særlig viktig med tanke på utviklingen av morsmål og morsmålets betydning for andrespråklæringen. Der det ikke finnes tilgang til tospråklig personale, presiserer forfatterne at samarbeidet med barnas foreldre om språkarbeidet og morsmålets utvikling spesielt er viktig. Samtidig kunne det her i større grad vært presisert hvor viktig personalets holdninger til barnas morsmål er, og det kunne vært utdypet mer hvordan førskolelærerne kan legge til rette for arbeidsmåter som anerkjenner barns ulike morsmål når det ikke finnes tilgang til flerspråklig personale. Det vil innebære et morsmålsstøttende klima hvor barnas flerspråklige kompetanse gjøres gyldig, høres og sees.

I bokens andre del presenterer Sandvik og Spurkland sin metode for språkstimulering: systematisk arbeid med litteratur. Forfatterne har en grundig begrunnelse for hvorfor arbeid med litteratur er så viktig for barnehagens arbeid med barnas språkutvikling. Blant annet trekker de fram at litteratur handler om noe som er utenfor her-og-nå, og barna blir dermed utfordret til å bruke språket *situasjonsuavhengig* (Ibid:60). Dette er mer kognitivt krevende enn språkbruk som er *situasjonsavhengig*. Boken går så inn på hvordan man kan bruke litteratur som metode for språkstimulering, og bruker eksempler fra prosjektet gjennomført i samarbeid med barnehager i bydel Bjerke i Oslo kommune. Sentralt i denne metoden står arbeidet med å konkretisere innhold og begreper i bøkene som leses for barna. I tråd med tenkningen om voksne som stillasbyggere for barnas språkutvikling blir konkretisering viktig for å legge til rette for lesesituasjoner som er tilpasset barnas språklige ferdigheter. Forfatterne støtter seg her på Richards og Rodgers språkmetodiske retning kalt "direkte metode" (Ibid:73). "Typisk for denne språkmetodiske retningen er å 'flytte verden inn i klasserommet' for at barna lettere skal forstå begrepene og få førstehånds erfaring med dem" (Ibid:73). Konkretene skal hjelpe barna til å forstå begrepene og tekstene i bøkene. Slik blir konkretene en del av stillaset som de voksne bygger for å støtte barna i læringsprosessen. De voksne tilrettelegger først for enkle

språksituasjoner med bruk av konkrete og mye støtte, for så å formidle bøkene med mindre støtte. Til slutt klarer barna å gjenfortelle fortellingen selv. Metoden innebærer at personalet i barnehagen systematisk bygger opp *språkkofferter* som inneholder konkretiseringsmaterieell som er knyttet til ulike barnebøker. Bruk av litteratur og konkrete er for de fleste barnehageansatte kjente arbeidsmåter. Det er derfor bra at boken presenterer en metode som ligger nært opp til de arbeidsmåtene som er forankret i barnehagen, samtidig som leseren får ideer til hvordan dette arbeidet kan systematiseres. Denne boka kan også bidra til at førskolelærere får en større teoretisk forankring for de arbeidsmåtene som allerede brukes i barnehagene. En tendens i de senere årene har vært at barnehageansatte leser mindre for barna enn tidligere. Spesielt har dette vært en tendens i barnehager med mange flerspråklige barn. Denne boken kan derfor gi inspirasjon til å fornye arbeidet med bøker og tekst i ulike grupper med barn.

Sandvik og Spurkland skriver også noe om valg av litteratur. Det kan være lurt å vurdere ”innhold og form i bøkene, om bøkene kan være viktige for utviklingen av barns ulike kompetanser, hvilke tekster barnehagen mener barna *bør* kjenne til (...) og hva de vil bruke bøkene til” (Ibid:91). Forfatterne trekker fram betydningen av at bøkene skal speile det flerkulturelle samfunnet. Ulike barn skal kunne ha mulighet for å finne identifikasjon og gjenkjennelse, selv om det foreløpig er svært få barnebøker på det norske markedet som har denne dimensjonen.

Bokens tredje og siste del er viet dokumentasjon og kartlegging av språkferdigheter. Her presenteres dokumentasjonsverktøyet *Språkpermen*. Sandvik og Spurkland argumenterer for hvorfor barnehagene bør ha et verktøy for å kartlegge barns språk. Med utgangspunkt i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet 2006) og dens krav om dokumentasjon og vurdering av barnehagens pedagogiske virksomhet, har forfatterne utarbeidet *Språkpermen*.

Hovedintensjonen med *Språkpermen* er at det pedagogiske arbeidet med språk blir dokumentert og barnas språkferdigheter blir kartlagt. Samtidig skal personalet reflektere over barnas språklige ferdigheter og barnehagens språkmiljø. Kartleggingsverktøyet skal gi førskolelærere, barnehagepersonalet og foreldrene et bilde av barnets språkutvikling over tid. Forfatterne er kritiske til kartlegging som er basert på en norm eller standard. Det er en fare for at flerspråklige barn blir marginalisert når barnehagene bruker tester og kartleggingsverktøy hvor norskspråklige morsmålsbrukere er normen. Barnas helhetlige språkkompetanse blir ofte usynlig hvis de ikke får muligheten til å

synliggjøre sine ferdigheter på morsmålet også. Dette er et svært viktig tema innen diskusjonene rundt kartlegging. I *Alle teller mer*, evalueringen av rammeplanen, skriver Østrem:

Det kan synes som om fokus på bruk av kartleggingsverktøy knyttet til språk er spesielt utbredt i kommuner der det er mange flerspråklige barn. (...) styrerundersøkelsen viser at tiltak for å støtte flerspråklige barn i å bruke/utvikle sitt morsmål i liten grad prioriteres. Det kan dermed se ut til at språkopplæring og kartlegging av språk utelukkende fokuserer på barnas ferdigheter og kunnskaper i det norske språket, mens morsmål i liten grad anerkjennes (Østrem m.fl.2009:103).

Det er derfor viktig å få kartleggingsverktøy som inkluderer barnets helhetlige språkkompetanse og ikke kun fokuserer på norskspråklige ferdigheter. Denne boken kan gi førskolelærere større kunnskap om flerspråklighet og muligheter for arbeid med ulike morsmål og kartlegging av barns flerspråklighet – ikke bare andrespråket. Dette kunne vært gjort enda tydeligere av forfatterne hvis de hadde likestilt norsk og morsmål som kartleggingsspråk i *Språkpermen*. En kunne ha bygget opp kartleggingen slik at det under hvert av de fem første kartleggingsområdene ble fokusert på barnets kompetanse på både norsk og morsmål. Slik det står nå så etterspørres ”språkbruk på norsk og eventuelt på morsmål” (*Språkpermen* 2009:5).

Språkpermen er bygd opp etter mappevurdering som metode. Førskolelærerne samler ulike data om barnets språkutvikling og vurderer dette ut fra språkvitenskaplige perspektiver. Dette gir rom for at førskolelærere, flerspråklig personale og andre ansatte i barnehagen kan dokumentere sine observasjoner av barnets språk, samtidig som mappen kan inneholde tegninger, bilder, tekster som barnet har skrevet osv. *Språkpermen* er bygd opp rundt seks områder:

1. Språkbruk
2. Samtale
3. Lesestund. Samtale om tekst og bilde på norsk og ev. på morsmål
4. Barnets fortellinger på norsk og på morsmål
5. Lesing og skriving på norsk og på morsmål
6. Morsmålet

Videre er det en veiledning til hvert kartleggingsområde i *Språkpermen*,

samtidig som verktøyet blir presentert og eksemplifisert i siste del i boken. Eksemplene fra språkpermene til de to barna Noalla og Vatshan gir leseren et godt innblikk i disse barnas språkutvikling over tid, og viser hvordan barnehagepersonalet kan arbeide systematisk med språk og litteratur.

Noe av styrken ved denne utgivelsen er at Sandvik og Spurkland har utarbeidet et kartleggingsverktøy som følges av en fagbok. Det er svært viktig at førskolelærere som skal gjennomføre dokumentasjon og kartlegging av barns språkferdigheter har en språkteoretisk forankring. Spesielt er det viktig at vi innenfor barnehagepedagogikken får muligheter til kunnskap og refleksjon rundt flerspråklige barns situasjon og muligheter til læring og mestring i barnehagen. Kartlegging av barns språkutvikling er et mye omdiskutert tema i dagens barnehagediskurs. Dette kartleggingsverktøyet kan være et viktig bidrag til å øke kvaliteten på kartlegging av flerspråklige barn. Det er en jungel av ulike tester og kartleggingsverktøy som i dag brukes rundt omkring i barnehagene, og det meste av dette er ikke utarbeidet spesielt med tanke på flerspråklige barn. Derfor er dette kjærkomment.

Noe av forfatterens egen selvkritikk er at verktøyet kan virke omfattende for førskolelærere i en hektisk hverdag. Samtidig er det viktig at kartlegging har et mål og en intensjon om å være til støtte for barnas språkutvikling, og samtidig gi førskolelærerne innsikt i barnas språk og barnehagens språkarbeid. Her finnes derfor ingen enkle løsninger. ”Når det gjelder kartlegging av språkferdigheter, er det viktig å unngå å kartlegge det som er lett, men irrelevant, og heller kartlegge det som er relevant, men vanskelig” (Tingbjörn i Sandvik og Spurkland 2009:121).

Litteratur

Kunnskapsdepartementet 2006. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Rambøll Management 2008. *Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Sandvik, Margareth og Spurkland, Marit 2009. *Lær meg norsk før skolestart! Språkstimulering og dokumentasjon i den flerkulturelle barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Sandvik, Margareth og Spurkland, Marit 2009. *Lær meg norsk før skolestart! Språkpermen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Østrem m.fl. 2009. *Alle teller mer. En evaluering av hvordan Rammeplanen*

for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart.
Rapport 1/2009. Høgskolen i Vestfold.